

Επαγγελματική Εξουθένωση Νοσηλευτών σε Παιδιατρικά Νοσοκομεία

Δημήτρης Τσίλιας,¹ Αγγελική Μπιλάλη,² Πέτρος Γαλάνης,³
Χρυσάνθη Μπακούλα-Τζουμάκα,⁴ Γεωργία Σαλεμή,⁵
Ανδρέας Γιαννέλης,¹ Ελένη Ευαγγέλου,⁶ Ελένη Κυρίτση-Κουκουλάρη⁷

Nurses' Burnout at Pediatric Hospitals

Abstract at the end of the article

¹Νοσηλεύτρια ΤΕ, MSc, Γενικό Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού», Αθήνα, ²Νοσηλεύτρια ΠΕ, MSc, PhD, Γενικό Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού», Αθήνα, ³Νοσηλεύτρια ΠΕ, MPH, PhD, Εργαστήριο Οργάνωσης και Αξιολόγησης Υπηρεσιών Υγείας, Τμήμα Νοσηλευτικής, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, ⁴Καθηγήτρια, Ιατρική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, ⁵Νοσηλεύτρια ΤΕ, MSc, Διευθύντρια Νοσηλευτικής Υπηρεσίας, Γενικό Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού», Αθήνα, ⁶Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Νοσηλευτικής, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αθήνας, Αθήνα, ⁷Καθηγήτρια, Τμήμα Νοσηλευτικής, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αθήνας, Αθήνα

Γενικό Νοσοκομείο Παιδών
«Π.&Α. Κυριακού», Αθήνα

Υποβλήθηκε: 2.12.2013
Επανυποβλήθηκε: 20.3.2014
Εγκρίθηκε: 24.3.2014

Υπεύθυνος αλληλογραφίας:

Πέτρος Γαλάνης
Μικράς Ασίας 67, 115 27 Αθήνα
Τηλ.: 210 77 81 044, 6944 387 354
e-mail: pegalan@nurs.uoa.gr

Εισαγωγή: Η επαγγελματική εξουθένωση είναι ένα σύνδρομο που χαρακτηρίζεται από συναισθηματική εξάντληση, αποπροσωποποίηση και έλλειψη προσωπικής ολοκλήρωσης, επιδρώντας δυσμενώς στην επαγγελματική και την προσωπική ζωή των νοσηλευτών. **Σκοπός:** Η διερεύνηση της επαγγελματικής εξουθένωσης των νοσηλευτών σε παιδιατρικά νοσοκομεία, καθώς επίσης των δημογραφικών και επαγγελματικών χαρακτηριστικών που επηρεάζουν την εξουθένωση αυτή. **Υλικό και Μέθοδος:** Διεξήχθη μια συγχρονική μελέτη. Τον πληθυσμό της μελέτης αποτέλεσαν 240 νοσηλευτές και βοηθοί νοσηλευτών που εργάζονταν σε τρία δημόσια παιδιατρικά νοσοκομεία της Αττικής. Για τη συλλογή των δεδομένων της μελέτης χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο καταγραφής της επαγγελματικής εξουθένωσης (Maslach Burnout Inventory) των Maslach και Jackson. Ο συντελεστής εσωτερικής συνέπειας Cronbach's alpha ήταν 0,83 και το ποσοστό ανταπόκρισης ήταν 0,75 (=240/320). Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από το Νοέμβριο του 2010 έως τον Ιανουάριο του 2011. Η στατιστική ανάλυση περιλάμβανε το στατιστικό έλεγχο t και την ανάλυση διασποράς και πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα Statistical Package for Social Sciences (IBM SPSS Statistics), έκδοση 19.0. Το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ορίστηκε ίσο με 0,05. **Αποτελέσματα:** Οι νοσηλευτές που προέρχονταν από περιοχές εκτός της Αθήνας εμφάνιζαν μεγαλύτερη επαγγελματική εξουθένωση ($p=0,04$), μεγαλύτερη συναισθηματική εξάντληση ($p=0,04$) και μεγαλύτερη αποπροσωποποίηση ($p=0,003$) σε σχέση με τους εργαζόμενους που προέρχονταν από την Αθήνα. Επιπλέον, οι νοσηλευτές στο Νοσοκομείο Παιδών Πεντέλης εμφάνιζαν μικρότερη επαγγελματική εξουθένωση ($p=0,003$), μικρότερη συναισθηματική εξάντληση ($p=0,005$), μικρότερη αποπροσωποποίηση ($p=0,004$) και μεγαλύτερη βαθμολογία προσωπικών επιτευγμάτων ($p=0,02$) σε σχέση με τους εργαζόμενους στο Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού» και Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία». Οι έγγαμοι εμφάνιζαν μεγαλύτερη συναισθηματική εξάντληση ($p=0,04$) και μικρότερη αποπροσωποποίηση ($p=0,03$)

σε σχέση με τους άγαμους. **Συμπεράσματα:** Η επαγγελματική εξουθένωση των νοσηλευτών στα παιδιατρικά νοσοκομεία εξαρτιόταν από το νοσοκομείο εργασίας, τον τόπο καταγωγής και την οικογενειακή κατάσταση.

Λέξεις ευρετηρίου: Επαγγελματική εξουθένωση, νοσηλευτές, παιδιατρικά νοσοκομεία, συναισθηματική εξάντληση

Εισαγωγή

Η περιγραφή του συνδρόμου της επαγγελματικής εξουθένωσης έγινε από τον Freudenberger¹ το 1974 όπου περιέγραψε ένα σύνολο συμπτωμάτων εξουθένωσης που παρατήρησε σε εθελοντές, οι οποίοι παρείχαν υπηρεσίες στο χώρο της ψυχικής υγείας. Έτσι, εμφανίζεται για πρώτη φορά στη βιβλιογραφία ο όρος «επαγγελματική εξουθένωση» (professional burnout) και ορίζεται ως η εξάντληση του ατόμου που προέρχεται από τη συνεχή και παρατεταμένη χρήση των ενεργειακών του αποθεμάτων.¹

Η επαγγελματική εξουθένωση αποτελεί αντικείμενο εκτεταμένης μελέτης σε όλους τους επαγγελματικούς χώρους, έχοντας αντίκτυπο στην απόδοση των εργαζομένων, καθώς επίσης στο βαθμό ευημερίας και προσωπικής τους ικανοποίησης. Η συσσώρευση του χρόνιου stress που βιώνει ο εργαζόμενος στον εργασιακό χώρο και ειδικότερα στο χώρο υγείας μπορεί να προκαλέσει έντονη ψυχοσωματική πίεση, οδηγώντας στην εκδήλωση άγχους που μπορεί να προκαλέσει επαγγελματική εξουθένωση.

Το περιβάλλον εργασίας των νοσοκομείων είναι ιδιαίτερα στρεσογόνο και απαιτητικό, με εντατικούς ρυθμούς εργασίας. Πολυποίκιλες ομάδες ανθρώπων με διαφορετική μόρφωση, αξίες, στόχους, συμφέροντα, κοινωνική καταξίωση, κουλτούρα και νοοτροπία συνεργάζονται για την ποιοτική παροχή φροντίδας υγείας στους ασθενείς. Οι νοσηλευτές παρέχουν ανελλιπώς υπηρεσίες φροντίδας υγείας στους πάσχοντες σε 24ωρη βάση και εργάζονται σε ιδιαίτερα στρεσογόνες και συναισθηματικά απαιτητικές συνθήκες, με αποτέλεσμα να είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στην εμφάνιση επαγγελματικής εξουθένωσης. Η επαγγελματική εξουθένωση αποδυναμώνει προοδευτικά τους νοσηλευτές, μειώνοντας τα ψυχικά και τα σωματικά αποθέματα που διαθέτουν για την αντιμετώπιση των δυσμενών καταστάσεων, τις οποίες αντιμετωπίζουν στον εργασιακό τους χώρο.

Η έγκαιρη διαπίστωση της επαγγελματικής εξουθένωσης είναι καθοριστική για την αντιμετώπιση ή έστω τη μείωσή της, μέσω κατάλληλων προγραμμάτων παρέμβασης.

Πλήθος μελετών έχουν διεξαχθεί τόσο στην Ελλάδα²⁻⁷

όσο και διεθνώς⁸⁻¹⁵ για την εκτίμηση της επαγγελματικής εξουθένωσης στους νοσηλευτές και τη διερεύνηση των παραγόντων που οδηγούν στην εμφάνισή της.

Η μελέτη των Papadatou et al¹⁶ ανέδειξε χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και ψυχολογικούς παράγοντες που συμβάλλουν πολύ περισσότερο από τις συνθήκες εργασίας και τους δημογραφικούς παράγοντες στην ανάπτυξη της επαγγελματικής εξουθένωσης στις νοσηλεύτριες. Η μελέτη των Αδαλή και συν.¹⁷ βρήκε κοινωνικο-δημογραφικούς και επαγγελματικούς παράγοντες, όπως το εκπαιδευτικό επίπεδο, το φύλο, η ηλικία, η οικογενειακή και η επαγγελματική κατάσταση, που σχετίζονται με την εμφάνιση της επαγγελματικής εξουθένωσης. Μελέτη των Μπελλάλη και συν.³ βρήκε σημαντική συσχέτιση της ψυχικής υγείας με τις τρεις υποκλίμακες της επαγγελματικής εξουθένωσης, ενώ αναφορικά με τη σωματική υγεία μόνο ο παράγοντας της συναισθηματικής εξάντλησης εμφάνισε σημαντική σχέση. Μελέτη των Καρανιάδου και συν.¹⁸ βρήκε ότι το νοσηλευτικό προσωπικό βιώνει μεγαλύτερη εργασιακή εξάντληση και δυσαρέσκεια. Η ανασκόπηση των Καρανικόλα και συν.⁶ βρήκε ότι οι εργασιακοί παράγοντες, τα ατομικά χαρακτηριστικά των νοσηλευτών, καθώς και τα χαρακτηριστικά των πασχόντων σχετίζονται με την επαγγελματική εξουθένωση. Οι Kiekkas et al.¹⁹ βρήκαν ότι η χαμηλή ικανοποίηση από την εργασία σχετίζεται με την επαγγελματική εξουθένωση.

Διεθνώς, μελέτες⁸⁻¹⁵ κατέδειξαν σχέση μεταξύ εργασιακού άγχους, ανεπάρκειας νοσηλευτικού προσωπικού, ελλιπούς διοικητικής υποστήριξης, κακών διαπροσωπικών σχέσεων και έλλειψης συνεργασίας μεταξύ των εργαζομένων, του νοσηλευτικού επαγγέλματος, του αυξημένου φόρτου εργασίας και της αυξημένης συχνότητας επαγγελματικής εξουθένωσης.

Σκοπός

Η διερεύνηση του βαθμού της επαγγελματικής εξουθένωσης των νοσηλευτών σε παιδιατρικά νοσοκομεία, καθώς επίσης των δημογραφικών και των επαγγελματικών χαρακτηριστικών που την επηρεάζουν.

Υλικό και Μέθοδος

Διεξήχθη μια συγχρονική μελέτη. Τον πληθυσμό της μελέτης αποτέλεσαν 240 νοσηλευτές και βοηθοί νοσηλευτών που εργάζονταν σε τρία δημόσια παιδιατρικά νοσοκομεία της Αττικής (Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού», Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία» και Νοσοκομείο Παιδών Πεντέλης). Τα τμήματα από τα οποία πραγματοποιήθηκε η συλλογή των δεδομένων ήταν τα εξωτερικά ιατρεία, το παθολογικό τμήμα, το ογκολογικό και το χειρουργικό τμήμα. Η μέθοδος δειγματοληψίας που πραγματοποιήθηκε ήταν δείγμα ευκολίας (convenience sample).

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από το Νοέμβριο του 2010 έως τον Ιανουάριο του 2011. Για τη συλλογή των δεδομένων της μελέτης χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο καταγραφής της επαγγελματικής εξουθένωσης Maslach Burnout Inventory των Maslach και Jackson.²⁰ Το ερωτηματολόγιο αυτό αποτελείται από 22 ερωτήσεις και οι απαντήσεις είναι της μορφής κλίμακας τύπου Likert που εκτείνεται από το 0 (ποτέ) έως το 6 (κάθε ημέρα). Επιπλέον, το εν λόγω ερωτηματολόγιο καταγράφει τη συνολική επαγγελματική εξουθένωση, καθώς και τρεις διαστάσεις της επαγγελματικής εξουθένωσης: τη συναισθηματική εξάντληση, την αποπροσωποποίηση και την έλλειψη προσωπικών επιτευγμάτων. Υψηλότερες βαθμολογίες στο ερωτηματολόγιο δηλώνουν μεγαλύτερη επαγγελματική εξουθένωση, μεγαλύτερη συναισθηματική εξάντληση, μεγαλύτερη αποπροσωποποίηση και μικρότερη προσωπική ικανοποίηση. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, το ερωτηματολόγιο καταγραφής της επαγγελματικής εξουθένωσης αποτελεί ένα αξιόπιστο και έγκυρο εργαλείο.²¹⁻²³

Ο συντελεστής εσωτερικής συνέπειας Cronbach's alpha του ερωτηματολογίου ήταν 0,83, γεγονός που δηλώνει εξαιρετική εσωτερική συνέπεια. Το ποσοστό ανταπόκρισης ήταν 0,75 (=240/320).

Στην παρούσα μελέτη τηρήθηκαν όλες οι δεοντολογικές αρχές που διέπουν την έρευνα σε ανθρώπους και δόθηκε η σχετική άδεια από την Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας των νοσοκομείων. Όλοι οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για το σκοπό της μελέτης και έδωσαν προφορικά τη συγκατάθεσή τους.

Στατιστική ανάλυση

Οι κατηγορικές μεταβλητές παρουσιάζονται ως απόλυτες (n) και σχετικές (%) συχνότητες, ενώ οι ποσοτικές μεταβλητές παρουσιάζονται ως μέση τιμή και τυπική απόκλιση. Ο έλεγχος των Kolmogorov-Smirnov και τα διαγράμματα κανονικότητας χρησιμοποιήθηκαν για τον

έλεγχο της κανονικής κατανομής των ποσοτικών μεταβλητών. Βρέθηκε ότι οι ποσοτικές μεταβλητές ακολουθούσαν την κανονική κατανομή. Για τη διερεύνηση της ύπαρξης σχέσης μεταξύ μιας ποσοτικής μεταβλητής και μιας διχοτόμου μεταβλητής χρησιμοποιήθηκε ο έλεγχος t (student's t-test), ενώ για τη διερεύνηση της ύπαρξης σχέσης μεταξύ μιας ποσοτικής μεταβλητής και μιας κατηγορικής μεταβλητής με >2 κατηγορίες χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση διασποράς (analysis of variance). Το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ορίστηκε ίσο με 0,05. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα Statistical Package for Social Sciences (IBM SPSS Statistics), έκδοση 19.0.

Οι εξαρτημένες μεταβλητές της μελέτης ήταν οι βαθμολογίες συναισθηματικής εξάντλησης, αποπροσωποποίησης, προσωπικών επιτευγμάτων και συνολικής επαγγελματικής εξουθένωσης. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές της μελέτης ήταν δημογραφικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, όπως π.χ. το φύλο, η ηλικία, τα έτη προϋπηρεσίας, το νοσοκομείο εργασίας κ.ά.

Αποτελέσματα

Ο μελετώμενος πληθυσμός αποτελούνταν από 240 νοσηλευτές και βοηθούς νοσηλευτών. Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται τα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων. Το 92,5% των συμμετεχόντων ήταν γυναίκες, το 55,6% ήταν απόφοιτοι Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (TEI), το 59,2% εργαζόταν στο Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού», το 44,2% εργαζόταν σε παθολογικό τμήμα και το 59,6% ήταν νοσηλευτές.

Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται οι συσχετίσεις ανάμεσα στα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και τη συνολική βαθμολογία επαγγελματικής εξουθένωσης. Οι εργαζόμενοι που προέρχονταν από περιοχές εκτός της Αθήνας εμφάνιζαν μεγαλύτερη επαγγελματική εξουθένωση (45,9) σε σχέση με τους εργαζόμενους που προέρχονταν από την Αθήνα (42,5), ($p=0,04$). Επιπλέον, οι εργαζόμενοι στο Νοσοκομείο Παιδών Πεντέλης εμφάνιζαν μικρότερη επαγγελματική εξουθένωση (14) σε σχέση με τους εργαζόμενους στο Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού» (42,5) και στο Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία» (45,9), ($p=0,003$).

Στον πίνακα 3 παρουσιάζονται οι συσχετίσεις ανάμεσα στα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και τη βαθμολογία συναισθηματικής εξάντλησης. Οι εργαζόμενοι που προέρχονταν από περιοχές εκτός της Αθήνας εμφάνιζαν μεγαλύτερη συναισθημα-

Πίνακας 1. Δημογραφικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων

Χαρακτηριστικό	n	%
Φύλο		
Άνδρες	18	7,5
Γυναίκες	222	92,5
Ηλικία (έτη)		
≤30	74	36,1
31-44	89	43,4
>45	42	20,5
Οικογενειακή κατάσταση		
Έγγαμοι	130	54,4
Άγαμοι	109	45,6
Υπαρξη παιδιών		
Ναι	107	45,5
Όχι	128	54,5
Εκπαιδευτικό επίπεδο		
Ανώτερη Σχολή Αδελφών Νοσοκόμων	21	8,8
ΜΤΕΝΣ	71	29,7
ΤΕΙ	133	55,6
ΑΕΙ	14	5,9
Νοσοκομείο εργασίας		
Παιδων «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού»	142	59,2
Παιδων «Αγία Σοφία»	87	36,3
Παιδων Πεντέλης	11	4,6
Τμήμα εργασίας		
Παθολογικό	106	44,2
Εξωτερικά ιατρεία	26	10,8
Ορθοπαιδικό	16	6,7
ΩΡΛ	5	2,1
Χειρουργικό	48	14,2
Ογκολογικό	39	10,4
Προϋπηρεσία (έτη)		
1-5	74	31,5
6-10	49	20,9
11-15	44	18,7
16-20	26	11,1
21-25	45	19,1
>25	23	9,8
Θέση εργασίας		
Νοσηλεύτης	143	59,6
Υπεύθυνος νοσηλεύτης	20	8,3
Προϊστάμενος	12	5,0
Βοηθός νοσηλεύτη	65	27,1
Καταγωγή εκτός Αθήνας		
Ναι	145	66,2
Όχι	74	33,8

ΜΤΕΝΣ: Μέση Τεχνική Επαγγελματική Νοσηλευτική Σχολή
 ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
 ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Πίνακας 2. Συσχετίσεις ανάμεσα στα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και τη συνολική βαθμολογία επαγγελματικής εξουθένωσης

Χαρακτηριστικό	Μέση συνολική βαθμολογία επαγγελματικής εξουθένωσης (τυπική απόκλιση)	Τιμή p
Φύλο		0,9*
Άνδρες	42,8 (25,6)	
Γυναίκες	42,6 (19,6)	
Ηλικία (έτη)		0,2*
≤30	38,9 (18,8)	
31-44	45,4 (21,5)	
>45	39,3 (19,9)	
Οικογενειακή κατάσταση		0,3*
Έγγαμοι	44,3 (22,0)	
Άγαμοι	40,9 (17,8)	
Υπαρξη παιδιών		0,6*
Ναι	41,8 (21,3)	
Όχι	43,3 (19,1)	
Εκπαιδευτικό επίπεδο		0,6*
Ανώτερη Σχολή Αδελφών Νοσοκόμων	42,4 (18,2)	
ΜΤΕΝΣ	41,8 (18,9)	
ΤΕΙ	44,2 (21,1)	
ΑΕΙ	35,5 (20,0)	
Νοσοκομείο εργασίας		0,003**
Παιδων «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού»	42,5 (18,2)	
Παιδων «Αγία Σοφία»	45,9 (22,9)	
Παιδων Πεντέλης	14,0 (4,8)	
Τμήμα εργασίας		0,2**
Παθολογικό	42,9 (20,5)	
Εξωτερικά ιατρεία	43,6 (27,2)	
Ορθοπαιδικό/ΩΡΛ/Χειρουργικό	38,5 (17,4)	
Ογκολογικό	48,6 (19,2)	
Προϋπηρεσία (έτη)		0,07**
1-5	39,8 (18,4)	
6-10	53,4 (20,5)	
11-20	37,2 (21,3)	
21-25	40,4 (18,9)	
>25	44,0 (17,0)	
Θέση εργασίας		0,6**
Νοσηλεύτης	43,7 (20,2)	
Υπεύθυνος νοσηλεύτης	47,1 (23,1)	
Προϊστάμενος	37,2 (23,5)	
Βοηθός νοσηλεύτη	39,8 (18,7)	
Καταγωγή εκτός Αθήνας		0,04*
Ναι	45,7 (21,3)	
Όχι	38,8 (18,1)	

ΜΤΕΝΣ: Μέση Τεχνική Επαγγελματική Νοσηλευτική Σχολή

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

*Έλεγχος t

**Ανάλυση διασποράς

Πίνακας 3. Συσχετίσεις ανάμεσα στα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και τη βαθμολογία συναισθηματικής εξάντλησης

Χαρακτηριστικό	Μέση βαθμολογία συναισθηματικής εξάντλησης (τυπική απόκλιση)	Τιμή p
Φύλο		0,9*
Ανδρες	24,4 (15,4)	
Γυναίκες	24,5 (11,8)	
Ηλικία (έτη)		0,06*
≤30	21,4 (12,1)	
31-44	26,5 (12,6)	
>45	24,2 (11,2)	
Οικογενειακή κατάσταση		0,04*
Έγγαμοι	26,1 (12,8)	
Άγαμοι	22,6 (10,8)	
Υπαρξη παιδιών		0,4*
Ναι	25,5 (12,4)	
Όχι	23,9 (11,7)	
Εκπαιδευτικό επίπεδο		0,5*
Ανώτερη Σχολή Αδελφών Νοσοκόμων	25,1 (11,4)	
ΜΤΕΝΣ	25,6 (12,4)	
ΤΕΙ	24,6 (11,9)	
ΑΕΙ	19,7 (12,7)	
Νοσοκομείο εργασίας		0,005**
Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού»	24,4 (11,2)	
Παιδών «Αγία Σοφία»	26,3 (13,1)	
Παιδών Πεντέλης	9,6 (5,3)	
Τμήμα εργασίας		0,1**
Παθολογικό	24,1 (11,8)	
Εξωτερικά ιατρεία	27,9 (14,4)	
Ορθοπαιδικό/ΩΡΛ/Χειρουργικό	22,2 (11,6)	
Ογκολογικό	27,6 (11,4)	
Προϋπηρεσία (έτη)		0,08**
1-5	21,4 (12,1)	
6-10	29,4 (11,5)	
11-20	22,7 (12,6)	
21-25	26,2 (11,6)	
>25	24,5 (9,8)	
Θέση εργασίας		0,9**
Νοσηλεύτης	24,5 (12,4)	
Υπεύθυνος νοσηλεύτης	26,0 (10,6)	
Προϊστάμενος	21,6 (12,4)	
Βοηθός νοσηλεύτη	24,5 (11,9)	
Καταγωγή εκτός Αθήνας		0,04*
Ναι	26,3 (12,9)	
Όχι	22,6 (10,6)	

ΜΤΕΝΣ: Μέση Τεχνική Επαγγελματική Νοσηλευτική Σχολή

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

*Έλεγχος t

**Ανάλυση διασποράς

τική εξάντληση (26,3) σε σχέση με τους εργαζόμενους που προέρχονταν από την Αθήνα (22,6), ($p=0,04$). Επιπλέον, οι εργαζόμενοι στο Νοσοκομείο Παιδών Πεντέλης εμφάνιζαν μικρότερη συναισθηματική εξάντληση (9,6) σε σχέση με τους εργαζόμενους στο Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού» (24,4) και στο Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία» (26,3), ($p=0,005$). Οι έγγαμοι (26,1) εμφάνιζαν μεγαλύτερη συναισθηματική εξάντληση σε σχέση με τους άγαμους (22,6), ($p=0,04$).

Στον πίνακα 4 παρουσιάζονται οι συσχετίσεις ανάμεσα στα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και τη βαθμολογία αποπροσωποποίησης. Οι εργαζόμενοι που προέρχονταν από περιοχές εκτός της Αθήνας εμφάνιζαν μεγαλύτερη αποπροσωποποίηση (8,9) σε σχέση με τους εργαζόμενους που προέρχονταν από την Αθήνα (6,5), ($p=0,003$). Επιπλέον, οι εργαζόμενοι στο Νοσοκομείο Παιδών Πεντέλης εμφάνιζαν μικρότερη αποπροσωποποίηση (2,4) σε σχέση με τους εργαζόμενους στο Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού» (8) και στο Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία» (8,8), ($p=0,004$). Οι άγαμοι (8,4) εμφάνιζαν μεγαλύτερη αποπροσωποποίηση σε σχέση με τους έγγαμους (7,5), ($p=0,03$).

Στον πίνακα 5 παρουσιάζονται οι συσχετίσεις ανάμεσα στα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και τη βαθμολογία προσωπικών επιτευγμάτων. Οι εργαζόμενοι στο Νοσοκομείο Παιδών Πεντέλης εμφάνιζαν μεγαλύτερη βαθμολογία προσωπικών επιτευγμάτων (43,6) σε σχέση με τους εργαζόμενους στο Νοσοκομείο Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού» (37,4) και στο Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία» (37), ($p=0,02$).

Συζήτηση

Στη μελέτη αυτή εκτιμήθηκε ο βαθμός της επαγγελματικής εξουθένωσης των νοσηλευτών στα τρία παιδιατρικά νοσοκομεία της Αττικής και διερευνήθηκαν τα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά που την επηρεάζουν.

Το νοσηλευτικό προσωπικό που εργαζόταν στο Νοσοκομείο Παιδών Πεντέλης βίωνε μικρότερης έντασης συναισθηματική εξάντληση και αποπροσωποποίηση και παρουσίαζε υψηλό βαθμό στην επίτευξη προσωπικών επιτευγμάτων. Βίωνε συνολικά μικρότερη επαγγελματική εξουθένωση συγκριτικά με το Νοσοκομείο Παιδών Αθηνών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού» και το Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία». Το εν λόγω εύρημα είναι αναμενόμενο, γιατί στο συγκεκριμένο νοσοκομείο δεν υπάρχει μεγάλη προσέλευση ασθενών, καθώς και σοβαρών περιστατικών που χρήζουν εξειδικευμένης αντιμετώπισης.

Πίνακας 4. Συσχετίσεις ανάμεσα στα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και τη βαθμολογία αποπροσωποποίησης

Χαρακτηριστικό	Μέση βαθμολογία αποπροσωποποίησης (τυπική απόκλιση)	Τιμή p
Φύλο		0,9*
Άνδρες	8,1 (6,9)	
Γυναίκες	8,0 (5,7)	
Ηλικία (έτη)		0,2*
≤30	7,3 (4,8)	
31-44	8,8 (6,4)	
>45	7,2 (5,9)	
Οικογενειακή κατάσταση		0,03*
Έγγαμοι	7,5 (5,3)	
Άγαμοι	8,4 (6,1)	
Υπαρξη παιδιών		0,3*
Ναι	7,5 (5,7)	
Όχι	8,3 (5,8)	
Εκπαιδευτικό επίπεδο		0,7*
Ανώτερη Σχολή Αδελφών Νοσοκόμων	7,9 (4,8)	
ΜΤΕΝΣ	7,8 (5,4)	
ΤΕΙ	8,3 (6,1)	
ΑΕΙ	6,5 (5,3)	
Νοσοκομείο εργασίας		0,004**
Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού»	8,0 (5,3)	
Παιδών «Αγία Σοφία»	8,8 (6,5)	
Παιδών Πεντέλης	2,4 (3,1)	
Τμήμα εργασίας		0,9**
Παθολογικό	8,1 (6,2)	
Εξωτερικά ιατρεία	7,7 (5,4)	
Ορθοπαιδικό/ΩΡΛ/Χειρουργικό	7,7 (5,2)	
Ογκολογικό	8,3 (5,6)	
Προϋπηρεσία (έτη)		0,09**
1-5	7,2 (4,7)	
6-10	10,0 (6,8)	
11-20	7,4 (6,3)	
21-25	7,1 (5,3)	
>25	8,3 (5,0)	
Θέση εργασίας		0,7**
Νοσηλεύτης	8,3 (5,6)	
Υπεύθυνος νοσηλεύτης	8,1 (7,1)	
Προϊστάμενος	7,7 (7,0)	
Βοηθός νοσηλεύτη	7,2 (5,5)	
Καταγωγή εκτός Αθήνας		0,003*
Ναι	8,9 (6,3)	
Όχι	6,5 (4,4)	

ΜΤΕΝΣ: Μέση Τεχνική Επαγγελματική Νοσηλευτική Σχολή

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

*Έλεγχος t

**Ανάλυση διασποράς

Πίνακας 5. Συσχετίσεις ανάμεσα στα δημογραφικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και τη βαθμολογία προσωπικών επιτευγμάτων

Χαρακτηριστικό	Μέση βαθμολογία προσωπικών επιτευγμάτων (τυπική απόκλιση)	Τιμή p
Φύλο		0,9*
Άνδρες	37,7 (7,0)	
Γυναίκες	37,5 (6,2)	
Ηλικία (έτη)		0,1*
≤30	37,6 (5,8)	
31-44	36,6 (6,9)	
>45	39,5 (6,0)	
Οικογενειακή κατάσταση		0,9*
Έγγαμοι	37,5 (6,7)	
Άγαμοι	37,6 (5,7)	
Υπαρξη παιδιών		0,2*
Ναι	38,3 (6,9)	
Όχι	36,9 (5,7)	
Εκπαιδευτικό επίπεδο		0,4*
Ανώτερη Σχολή Αδελφών Νοσοκόμων	37,6 (6,0)	
ΜΤΕΝΣ	38,6 (6,4)	
ΤΕΙ	36,8 (6,2)	
ΑΕΙ	37,6 (6,7)	
Νοσοκομείο εργασίας		0,02**
Παιδών «Παναγιώτης & Αγλαΐα Κυριακού»	37,4 (6,1)	
Παιδών «Αγία Σοφία»	37,0 (6,5)	
Παιδών Πεντέλης	43,6 (3,3)	
Τμήμα εργασίας		0,9**
Παθολογικό	37,6 (5,9)	
Εξωτερικά ιατρεία	37,3 (9,4)	
Ορθοπαιδικό/ΩΡΛ/Χειρουργικό	37,7 (5,9)	
Ογκολογικό	36,9 (6,3)	
Προϋπηρεσία (έτη)		0,09**
1-5	37,5 (6,0)	
6-10	34,9 (6,3)	
11-20	38,6 (6,5)	
21-25	39,2 (6,6)	
>25	38,0 (5,5)	
Θέση εργασίας		0,06**
Νοσηλεύτης	40,1 (6,3)	
Υπεύθυνος νοσηλεύτης	36,5 (6,3)	
Προϊστάμενος	36,6 (6,1)	
Βοηθός νοσηλεύτη	39,1 (6,4)	
Καταγωγή εκτός Αθήνας		0,7*
Ναι	37,3 (6,1)	
Όχι	37,6 (6,3)	

ΜΤΕΝΣ: Μέση Τεχνική Επαγγελματική Νοσηλευτική Σχολή

ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

*Έλεγχος t

**Ανάλυση διασποράς

Οι έγγαμοι βίωναν μεγαλύτερη συναισθηματική εξάντληση. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται και από άλλες μελέτες^{5,17,24} και πιθανότατα να οφείλεται στο γεγονός ότι οι έγγαμοι είναι επιφορτισμένοι επιπλέον με τις οικογενειακές υποχρεώσεις, όπως π.χ. το φόρτο εργασίας του νοικοκυριού, τη φροντίδα των παιδιών κ.ά. Έτσι, προσπαθώντας να ισορροπήσουν τις συγκρουόμενες απαιτήσεις της οικογενειακής και της εργασιακής ζωής βιώνουν υψηλότερη συναισθηματική εξάντληση από τους άγαμους.

Οι εργαζόμενοι με τόπο καταγωγής εκτός Αθήνας, βίωναν μεγαλύτερη επαγγελματική εξουθένωση, συναισθηματική εξάντληση και αποπροσωποποίηση. Το συγκεκριμένο εύρημα φαίνεται να οφείλεται στο γεγονός ότι οι εργαζόμενοι μακριά από τον τόπο καταγωγής τους, μακριά δηλαδή από το οικογενειακό και το φιλικό τους περιβάλλον είναι περισσότερο ευάλωτοι και αδύναμοι να αντεπεξέλθουν στις δυσχέρειες της εργασίας τους.

Σημειώνεται, ότι οι εργαζόμενοι στα ογκολογικά τμήματα βίωναν μεγαλύτερη επαγγελματική εξουθένωση σε σχέση με τους εργαζόμενους στα άλλα τμήματα. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται από τα ευρήματα και άλλων μελετών.^{4,8,25-30} Το γεγονός αυτό φαίνεται να οφείλεται στο ότι στα ογκολογικά τμήματα νοσηλεύονται σοβαρά περιστατικά, καθώς και περιστατικά που προκαλούν έντονα συναισθήματα και ένταση.

Περιορισμοί της μελέτης

Οι περιορισμοί της μελέτης αφορούν κατ' αρχάς το μελετώμενο πληθυσμό, καθώς πρόκειται για ένα σχετικά

μικρό δείγμα των νοσηλευτών που εργάζονταν μόνο στα τρία παιδιατρικά νοσοκομεία της Αττικής και για το λόγο αυτό η εξαγωγή συμπερασμάτων για νοσηλευτές που εργάζονται σε διαφορετικά νοσοκομεία απαιτεί ιδιαίτερη περίσκεψη. Επιπλέον, διερευνήθηκαν ορισμένα μόνο δημογραφικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά των νοσηλευτών και σαφέστατα υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω διερεύνηση.

Συμπεράσματα

Η επαγγελματική εξουθένωση των νοσηλευτών στα παιδιατρικά νοσοκομεία εξαρτιόταν από το νοσοκομείο εργασίας, τον τόπο καταγωγής και την οικογενειακή κατάσταση. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται να δοθεί στους εργαζόμενους με τόπο καταγωγής εκτός Αθήνας, καθώς και στους έγγαμους, επειδή πρόκειται για δύο πληθυσμιακές ομάδες που βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο εμφάνισης επαγγελματικής εξουθένωσης. Ιδιαίτερη επίσης προσοχή και μεταχείριση χρειάζονται και οι νοσηλευτές που εργάζονται σε ογκολογικά τμήματα, καθώς βιώνουν μεγαλύτερη επαγγελματική εξουθένωση.

Προς την κατεύθυνση αυτή μπορεί να συμβάλλει η ανάπτυξη ευχάριστου εργασιακού περιβάλλοντος που να διέπεται από κλίμα σεβασμού και εμπιστοσύνης, με τη δημιουργία υποστηρικτικής ατμόσφαιρας, ομάδων υποστήριξης, ατομικής συμβουλευτικής στο χώρο εργασίας, με τη μείωση του φόρτου εργασίας, με ορθολογιστική στελέχωση της υπηρεσίας και με σωστή επαναδιαχείριση του προσωπικού, βελτιώνοντας την παρεχόμενη φροντίδα υγείας.

ABSTRACT

Burnout of Nurses in Paediatric Hospitals

Dimitris Tsilias,¹ Angeliki Bilali,² Petros Galanis,³ Xrisanthi Bakoula-Tzoumaka,⁴ Georgia Salemi,⁵ Andreas Giannelis,¹ Eleni Evangelou,⁶ Eleni Kyritsi-Koukoulari⁷

¹RN, MSc, "Panagiotis and Aglaia Kyriakou" General Children's Hospital, Athens, ²RN, MSc, PhD, "Panagiotis and Aglaia Kyriakou" General Children's Hospital, Athens, ³RN, MPH, PhD, Centre for Health Services Management and Evaluation, Department of Nursing, National and Kapodistrian University of Athens, ⁴Professor, National and Kapodistrian University of Athens, Medical School, Athens, ⁵RN, MSc, Director of Nursing Administration, "Panagiotis and Aglaia Kyriakou" General Children's Hospital, Athens, ⁶Associate Professor, Department of Nursing, Technological and Educational Institute of Athens, ⁷Professor, Department of Nursing, Technological and Educational Institute of Athens, Greece

Introduction: Burnout is a syndrome characterized by emotional exhaustion, depersonalization and absence of a sense of personal accomplishment, which impacts adversely on the professional and personal life of the nurses. **Aim:** To investigate the level of burnout of nurses working in paediatric hospitals and the demographic and occupational factors that affect this burnout. **Method:** A cross-sectional study was conducted on a population of 240 nurses and nursing assistants working in three

paediatric hospitals in Athens, the “Panagiotis and Aglaia Kyriakou” the “Aghia Sophia” and the Pentelis Children’s Hospital. Data were collected with the use of the Maslach Burnout Inventory. The Cronbach’s α internal consistency coefficient was 0.83. The data were collected during the period November 2010 to January 2011 and the response rate was 75% (240/320). Statistical analysis was performed using IBM SPSS Statistics 19.0 and included t test and analysis of variance. The statistical significance level was 0.05. **Results:** Nurses who came from areas outside of Athens showed a greater degree of burnout ($p=0.04$), emotional exhaustion ($p=0.04$) and depersonalization ($p=0.003$) compared with nurses who came from Athens. Nurses at the Pentelis Children’s Hospital showed less burnout ($p=0.003$), less emotional exhaustion ($p=0.005$) and less depersonalization ($p=0.004$) and recorded higher personal achievement scores ($p=0.02$) than nurses at the “Panagiotis and Aglaia Kyriakou” and “Aghia Sophia” Children’s Hospitals. Married nurses showed greater emotional exhaustion ($p=0.04$) and less depersonalization ($p=0.03$) than single nurses. **Conclusions:** The degree of burnout among nurses at paediatric hospitals was related to the specific hospital, place of origin and marital status.

Key-words: burnout, emotional exhaustion, nurses, paediatric hospitals

✉ **Corresponding Author:** Petros Galanis, 67 Mikras Asias street, GR-115 27 Athens, Greece, tel.: +30 210 77 81 044; +30 6944 387 354, e-mail: pegalan@nurs.uoa.gr

Βιβλιογραφία

- Freudenberger HJ. Staff burn-out. *J Soc Issues* 1974, 30:159-165.
- Iacovides A, Fountoulakis KN, Kaprinis S, Kaprinis G. The relationship between job stress, burnout and clinical depression. *J Affect Disord* 2003, 75:209-221.
- Μπελλάλη Θ, Κοντοδημόπουλος Ν, Καλαφάτη Μ, Νιάκας Δ. Διερευνώντας την επίδραση της επαγγελματικής εξουθένωσης στη σχετιζόμενη με την υγεία ποιότητα ζωής των Ελλήνων νοσηλευτών. *Αρχ Ελλ Ιατρ* 2007, 24(Συμπλ 1):75-84.
- Ρούπα Ζ, Ραφτόπουλος Β, Τζαβέλας Γ, Σαπουντζή-Κρέπια Δ, Κοτρώτσιου Ε. Σχέση επαγγελματικής εξουθένωσης και ικανοποίησης από τη ζωή σε νοσηλεύτριες που εργάζονται σε ογκολογικά τμήματα. *Νοσηλευτική* 2008, 47:247-255.
- Διλιντάς Α. Μελέτη του συνδρόμου επαγγελματικής εξουθένωσης στο προσωπικό ενός πανεπιστημιακού νοσοκομείου. *Αρχ Ελλ Ιατρ* 2010, 27:498-508.
- Καρανικόλα Μ, Κλεάνθους Ε. Διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου για την εκδήλωση επαγγελματικής εξουθένωσης στους νοσηλεύτριες ψυχικής υγείας. *Νοσηλευτική* 2011, 50:163-176.
- Stathopoulou H, Karanikola MN, Panagiotopoulou F, Papatheanassoglou ED. Anxiety levels and related symptoms in emergency nursing personnel in Greece. *J Emerg Nurs* 2011, 37:314-320.
- Medland J, Howard-Ruben J, Whitaker E. Fostering psychosocial wellness in oncology nurses: Addressing burnout and social support in the workplace. *Oncol Nurs Forum* 2004, 31:47-54.
- Vahey DC, Aiken LH, Sloane DM, Clarke SP, Vargas D. Nurse burnout and patient satisfaction. *Med Care* 2004, 42(Suppl 2):II1157-II1166.
- Maytum JC, Heiman MB, Garwick AW. Compassion fatigue and burnout in nurses who work with children with chronic conditions and their families. *J Pediatr Health Care* 2004, 8:171-179.
- Bennett S, Plint A, Clifford TJ. Burnout, psychological morbidity, job satisfaction, and stress: A survey of Canadian hospital based child protection professionals. *Arch Dis Child* 2005, 90:1112-1116.
- Archibald C. Job satisfaction among neonatal nurses. *Pediatr Nurs* 2006, 32:176-179, 162.
- Peterson U, Demerouti E, Bergström G, Samuelsson M, Asberg M, Nygren A. Burnout and physical and mental health among Swedish healthcare workers. *J Adv Nurs* 2008, 62:84-95.
- McCloskey S, Taggart L. How much compassion have I left? An exploration of occupational stress among children’s palliative care nurses. *Int J Palliat Nurs* 2010, 16:233-240.
- Wyatt J, Harrison M. Certified pediatric nurses’ perceptions of job satisfaction. *Pediatr Nurs* 2010, 36:205-208.
- Papadatou D, Anagnostopoulos F, Monos D. Factors contributing to the development of burnout in oncology nursing. *Br J Med Psychol* 1994, 67:187-199.
- Αδαλή Ε, Πριάμη Μ, Πλατή Χ. Επίδραση δημογραφικών και επαγγελματικών χαρακτηριστικών των νοσηλευτών στην εμφάνιση της επαγγελματικής εξουθένωσης. *Νοσηλευτική* 2000, 4:313-324.
- Καρανιάδου ΑΝ, Αναγνωστόπουλος Φ. Συγκριτική μελέτη της επαγγελματικής εξουθένωσης των νοσηλευτριών και των ιατρών. *Τετράδια Ψυχιατρικής* 2008, 102:79-92.
- Kiekkas P, Spyrtos F, Lampa E, Aretha D, Sakellaropoulos GC. Level and correlates of burnout among orthopaedic nurses in Greece. *Orthop Nurs* 2010, 29:203-209.
- Maslach C, Jackson SE. *Maslach burnout inventory manual*. 2nd ed. Palo Alto, California, Consulting Psychologists Press, 1986.
- Αναγνωστόπουλος Φ, Παπαδάτου Δ. Παραγοντική σύνθεση και εσωτερική συνοχή του ερωτηματολογίου καταγραφής επαγγελματικής εξουθένωσης σε δείγμα νοσηλευτριών. *Ψυχολογικά Θέματα* 1992, 5:183-202.
- Papadatou D, Anagnostopoulos F, Monos D. Factors contributing to the development of burnout in oncology nursing. *Br J Med Psychol* 1994, 67:187-199.
- Poghosyan L, Aiken LH, Sloane DM. Factor structure of the Maslach burnout inventory: An analysis of data from large scale cross-sectional surveys of nurses from eight countries.

- Int J Nurse Stud 2009, 46:894-902.
24. Μπαλιτζή Ε, Παπαιωάνου Φ, Πολυκανδριώτη Μ, Γουρνή Μ, Χαραλάμπους Γ. Διερεύνηση της επαγγελματικής εξουθένωσης των νοσηλευτών του γενικού νοσοκομείου Λάρνακας Κύπρου. Το Βήμα του Ασκληπιού 2012, 11:531-548.
 25. Raftopoulos V, Charalambous A, Talias M. The factors associated with the burnout syndrome and fatigue in Cypriot nurses: A census report. BMC Public Health 2012, 12:457.
 26. Fenga C, Faranda M, Aragoha M, Micali E, Di Nola C, Trimarchi G et al. Burnout and occupational stress in nurses. Med Lav 2007, 98:55-63.
 27. Gallagher R, Gormley DK. Perceptions of stress, burnout, and support systems in pediatric bone marrow transplantation nursing. Clin J Oncol Nurs 2009, 13:681-685.
 28. Nordang K, Hall-Lord ML, Farup PG. Burning in health-care professionals during reorganizations and downsizing. A cohort study in nurses. BMC Nurs 2010, 9:8
 29. Caruso A, Vigna C, Bigazzi V, Sperduti I, Bongiorno L, Allocca A. Burnout among physicians and nurses working in oncology. Med Lav 2012, 103:96-105.
 30. Corso VM. Oncology nurse as wounded healer: Developing a compassion identity. Clin J Oncol Nurs 2012, 16:448-450.